

The Controversial Fast of Ta'anit Ester: History and Lomdus

ר' שלמה צוקר

רינת ישראל

ט' אדר ב' ה'תשפ"ד

תענית אסתר – מי תיקנה ומה אופייה?

תקנת פורים

1. אסתר פרק ג

(יב) ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלושה עשר יום בו וכתב ככל אשר צוה המן אל אחשדרפני המלך ואל הפחות אשרו על מדינה ומדינה ואלשרי עם ועם מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו בשם המלך אחשורש נכתב ונחתם בטבעת המלך:

(יג) ונשלח ספרים בידי הרצים אל כל מדינות המלך להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא אחד אדר ושללם לבזז...

2. אסתר פרק ד

(א) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדלה ומרה... (טו) ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי:

(טז) לך כלנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואלתאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונעתי אצום כן ובכן אבוא אלה המלך אשר לא כדת וכאשר אנבדתי אבדתי:

(יז) ויעבר מרדכי ועש ככל אשר צויתה עליו אסתר:

3. אסתר פרק ט

(טו) ויקהלו היהודיים הפרוזים אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר ויהרגו בשושן שלש מאות איש ובבזא לא שלחו את ידם:

(טז) ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ונח מאיביהם והרגו בשנאייהם חמשה ושבועים אלף ובבזא לא שלחו את ידם:

(יז) ביום שלשה עשר לחדש אדר ונח בארבעה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה:

(יח) והיהודיים והיהודים אשר בשושן נקהלו בשלושה עשר בו ובארבעה עשר בו ונח בחמשה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה:

(יט) על כל היהודים הפרוזים הפרזים הישיבים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו: פ

(כ) וכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש הקרובים והרחוקים:

(כא) לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה:

(כב) כימים אשר נחו בהם היהודים מאיביהם והחדש אשר נהפך להם מגון לשמחה ומאבל ליום טוב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים:

(כג) וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם...

(כז) קימו וקבל וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנולדים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה:

(כח) והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם: ס (כט) ותכתב אסתר המלכה בתאביתל ומרדכי היהודי את כל תקף לקים את אגרת הפורים הזאת השנית: (ל) וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע ועשרים ומאה מדינה מלכות אחשורוש דברי שלום ואמת: (לא) לקים את ימי הפרים האלה בזמניהם כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצמות וזעקתם: (לב) ומאמר אסתר קים דברי הפרים האלה ונכתב בספר:

האיסור להתענות בי"ג באדר

4. תלמוד בבלי מסכת תענית דף יח עמוד א עמוד ב

ותנן: אף על פי שאמרו מקדימין ולא מאחרין, מותרין בהספד ותענית. אימת? אילימא בני חמיסר וקא קרו ליה בארביסר - ומי שרי? והכתיב במגילת תענית: יום ארבעה עשר בו ויום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא למיספד בהון. ואמר רבא: לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה. ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתריסר, יום ניקנור הוא. ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתריסר יום טוריינוס הוא! אלא לאו - דקא קרו ליה בחדסר וקתני: מותר בהספד ובתענית! לא, בני ארבעה עשר וקא קרו ליה בתריסר. ודקאמרת יום טריינוס הוא - יום טריינוס גופיה בטולי בטלוהו, הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו. כי הא דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר. אמרו ליה רבנן: יום טוריינוס הוא! - אמר להו: יום טוריינוס גופיה בטולי בטלוהו, הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו. - ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ניקנור! - אמר רב אשי: השתא איהו גופיה בטלוהו, משום יום ניקנור ניקום ונגזר? מאי ניקנור ומאי טוריינוס? דתניא: ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה, ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים, ואומר: אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו: פה שהיה מדבר בגאווה וידיים שהיו מניפות על ירושלים - תעשה בהם נקמה.

5. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ב עמוד א

מגילה נקראת באחד עשר. מנלן?... אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן: אמר קרא לקים את ימי הפרים האלה בזמניהם - זמנים הרבה תקנו להם.... זמניהם דומיא דזמנם, מה זמנם תרי - אף זמניהם תרי. - ואימא תריסר ותליסר! - כדאמר רב שמואל בר יצחק: שלשה עשר זמן קהילה לכל היא, ולא צריך לרבווי. הכא נמי שלשה עשר זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבווי.

המקור לתענית אסתר

א. זכר לתענית של אסתר (דברי הצומות וזעקתם)

6. רמב"ם הלכות תעניות פרק ה הלכה ה

ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות בשלושה עשר באדר זכר לתענית שהתענו בימי המן שנאמר + אסתר ט' + דברי הצומות וזעקתם, ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת מקדימין ומתעניין בחמישי שהוא אחד עשר, אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת דוחין אותו לאחר

השבת, חל להיות בערב שבת מתעניין בערב שבת, ובכל הצומות האלו אין מתרעין ולא מתפללין בהן תפלת נעילה, אבל קורין בתורה שחרית ומנחה בויחל משה, ובכולן אוכלים ושותין בלילה חוץ מתשעה באב.

7. ספר שבלי הלקט ענין פורים סימן קצד (והובא בב"א"ח תרפ"ו)

דין תענית של ערב פורים ונפילת אפים במנחת התענית. נהגו בני העולם להתענות ערב פורים לזכר דברי הצומות שעשו בימי מרדכי ואסתר ואף על פי שאותם הצומות היו בימי הפסח נהגו לסמוך התענית לפורים וכשחל פורים באחד בשבת מתעניין ביום חמישי שלפניו. מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל מעשה ואירעו פורים באחד בשבת וקידמו הקהל להתענות בחמישי בשבת כמנהג הקהלות ובאה אשה אחת שהיתה צריכה לרכוב אצל השלטון ושאלה לרבינו אם היא יכולה להתענות למחר ותאכל היום מפני טורח הדרך ואמר רב תענית זה אינו מדברי תורה ולא מדברי סופרים אלא מנהג בעלמא שהרי תענית של מרדכי ואסתר היו בימי פסח ואם נפש אדם לומר דברי הצומות וזעקתם כתוב אין זה פירושו אלא כך פירושו על דברי הצומות והזעקות והצרות שעברו עליהן בימי המן קבלו עליהן ימי הפורים לזכר הנס לדורות ואעפ"כ לא אתיר לאדם לפרוש מן הצבור דאמרינן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות.

8. אבן עזרא אסתר פרק ט פסוק לא

(לא) וטעם וזעקתם - להתפלל ולזעוק אל השם בימי התענית:

ב. זכר לתענית בזמן המלחמה

9. רא"ש מסכת מגילה פרק א סימן א

גמ' היכא רמיזא אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן אמר קרא לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם חכמים ואימא זמנים טובא זמניהם דומיא דזמנם מה זמנם תרי אף זמניהם תרי ואימא תריסר ותליסר אמר רב שמואל בר יצחק שלשה עשר זמן קהלה לכל היא פרש"י שנקהלו לעמוד על נפשם ולכך לא צריך קרא ולא נהירא דנהי דנקהלו בו ביום כיון שקבעו הקריאה ב"ד ובחמשה עשר מנא לן שיכולין לקרות בו ועוד דלא זמן המלחמה גורמת הקריאה אלא זמן המנוחה כדכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו'.

ונראה [לר"ן] דסוגיית גמרא דידן כעין הירושלמי (הל' א) דפריך התם על שנויא דכימים אשר נחו ואימא "ב י"ג [כנגד] "ד וט"ו ומשני רבי חלבו "ג זמן מלחמה היא והוא מוכיח על עצמו שאין נייחא. פירוש ליכא לרבווי דלא הוו כימים אשר נחו בהם. אלא מעתה לא יקראו בו. לפניו ולאחריו קורין בו אין קורין והכי נמי איכא לפרושי סוגיא דידן זמן קהלה פי' זמן מלחמה וליכא לרבווי מכימים אשר נחו בהם ולא מזמניהם דמשמע זמנים אחרים דומיא דאלו זמנים דהוה בהו נייחא ולא צריך קרא לרבווי דמכל מקום קורא (ולא צריך קרא) דמק"ו אתי לדאיתא בירושלמי.

ולא נהירא לרבינו תם דהוה ליה למימר זמן מלחמה הוא ועוד קשיא ליה האי דקאמר ולא צריך קרא לרבווי דאין דרך הש"ס (לסתור) דבריו כיון שלא הוזכר הקל וחומר בגמרא דידן ופירש רבינו תם זמן קהלה לכל היא שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים. וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דכתיב ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה ודרשינן במסכת

תענית מכאן לתענית צבור שצריך שלשה מכאן נראה לרבינו תם סעד לתענית אסתר שאנו עושין כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן ומה שאנו מקדימין התענית ליום חמישי היכא שחל פורים להיות במוצאי שבת ולא עבדינן ליה בערב שבת נמצא בתשובת הגאונים לפי שרגילין בתענית להרבות בסליחות ובתחנונים ולא יתכן לעשות כן בערב שבת לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת(ה) ובמסכת סופרים (פ"ז הל' ד) איתא שרבותינו שבמערב מתעניין באדר שלשה תעניות של אסתר אף על פי שאותן היו בניסן לא היו רוצים להתענות בניסן שנגאלו בו אבותינו והוקם המשכן:

ג. תקנת בה"ב

10. מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יז הלכה ג

שלשת ימי הצום, אין מתעניין אותן רצופין אלא פרודין, שני וחמישי ושני, ורבותינו שבארץ ישראל נהגו להתענות אחר ימי הפורים, מפני ניקנור וחביריו, ועוד שמאחרין בפורענות ואין מקדימין.

ד. להכניע את כח סמאל וחוייא בישא

11. ספר מגיד מישרים פרשת ויקהל מהדורא קמא

אור "ג לאדר השני, הלא לך למינדע כי בימי הפורים ובליל פסח מותר לשתות כל יין שירצה האדם ולהתענג ולהתפנק, ומפני שסמאל וחוייא בישא דרכם להכניס שמחה בלבבות בני אדם ולתת בלבם לאכול ולשתות. ואח"כ עולה ומסטיין, וזהו סוד התענית שמתעניין ב"ג באדר, והוא להכניע כחו מלהשטיין, וזהו סוד ג"כ שמתעניין הבכורות והאיסטנסיין וקצת בני אדם אחרים בערב פסח, והטעם מפני שישראל חייבים לשתות ארבע כוסות בליל פסח וכדי שלא ישטינו עליהם סמאל ונחש נוהגים להתענות בערב פסח להכניע כחם. ולהורות כשישראל שמחים ושותים בימים אלו אינו ח"ו להשלים תאות היצה"ר אלא לעבודת קונינו שהרי הם מקדימים להתענות קודם לכן להכניע תאות היצה"ר:

רמת החיוב בתענית אסתר

12. חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף ב עמוד א

ומכאן יש סמך למה שנהגו העולם להתענות יום "ג שלא מצינו לו זכר אחר בתלמוד בשום מקום, ואף על גב דבתענית ("ח ב") אמרינן ד"ג יום נקנור הוה, הא קיימא לן ("ה"ט ב") דבטלה מגילת תענית, וכ"ת ותיפוק ליה דהו"ל יום שלפני פורים וקי"ל (תענית "ח א') דימים הכתובים במגילת תענית לפניהם אסור, וקי"ל נמי דחנוכה ופורים לא בטלי ("ה"ה שם), כבר תרגמה בעל המאור ז"ל דכי אמרינן דחנוכה ופורים לא בטלי היינו לענין אינהו גופייהו אבל לפנייהם ולאחרייהם אין כאן כלום. מ"מ לא מצינו תענית זה בכלל הצומות שהם גזרת חכמים אלא כעין תענית יחיד הוא, ואף על פי שחייב אדם להתענות בו משום אל תטוש תורת אמך צריך קבלה מבע"י, ולפי שאין לו עיקר גמור נהגו כשחל פורים באחד בשבת להתענות ביום הה' שלפניו ואף על פי שהוא יום "א ולא היה יום קהלה, ולית בהא נמי משום אקדומי פורענותא לא מקדמינן.

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן

תרפו סעיף ב

מתענים ב"ג באדר; ואם חל פורים באחד בשבת, מקדימין להתענות ביום חמישי.

הגה: ותענית זה אינו חובה, לכן יש להקל בו לעת הצורך, כגון: מעוברות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה, ואפי'

18. מרדכי מסכת מגילה פרק מגילה נקראת [המתחיל ברמז

תשע]

בתלמודא פריך ואימא י"ב וי"ג [רמז תשעו] ומשני י"ג לא צריך קרא זמן קהלה לכל היא פר"ת לפי שהכל מתאספין לצום אסתר שהוא ב"ג ומתאספין לעיירות כדרך שאר תעניות [*הלכך] לא צריך קרא דסברא הוא דשפיר קורין שבכל שנה ושנה היו מתאספין לשם פורים. וכן בשאלות דרב אחאי ומכאן מצא לו סעד לתענית אסתר שאנו עושין שלא מצינו ראייה מפורשת בתלמוד אם לא מכאן ומה שאנו מקדימין התענית ליום ה' כשחל פורים אחד בשבת מפרש שם מפני שאין יכול לקובעו בע"ש מפני שהן טרודין לטרוח בכבוד שבת והכי איתא בתשובת הגאון ואף על פי (*דט') [דאמרינן לקמן ט'] באב מאחרין ולא מקדימין משום דפורענותא הוא:

19. שאלות דרב אחאי פרשת ויקהל שאלתא זז

... באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין אבל זמן כהנים ותשעה באב וחגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין ובזמן שחל שלשה עשר באדר להיות בערב שבת או בשבת מקדימין ומתעניין בחמישי בשבת מפני שהוא נס ונס מקדימין ולא מאחרין אבל תשעה באב בזמן שחל להיות בשבת מאחרין ומתעניין לאחר שבת מפני שהיה בו פורענו' ופורענו' מאחרים ולא מקדימים ואסור להתענות בשבת מפני כבוד השבת ולא בערב שבת מפני טורח שבת.

ג. אופי תעניות אחרות – האם שייך בתענית אסתר?

20. רמב"ם הלכות תעניות פרק א הלכה יד

כל השרוי בתענית, בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם, הרי זה לא ינהוג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב אלא דואג ואונן כענין שנאמר +איכה ג'+ מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו, ומותר לו לטעום את התבשיל ואפילו בכדי רביעית והוא שלא יבלע אלא טועם ופולט, שכח ואכל משלים תעניתו.

21. חידושי הגר"ז - עניינים סימן יד

בגדר ליל תענית ציבור בדין תענית אמר הגר"ז דגם על ליל התענית יש שם של תענית דהא לילה בתר יום גריר אלא שהאיסור אכילה לא נאמר אלא מהבוקר. ומש"ה מצינו שיטה בראשונים דאומרים "עננו" בליל התענית [ועי' בשו"ע סי' תקס"ה ס"ג דמבואר כמ"ש], ואם אין על הלילה דין תענית מה שייך לומר עננו, וכן אם ישן ולא עשה תנאי אסור באכילה בלילה, וע"כ דהוא דין תענית אלא שמועיל בו תנאי, דאל"כ צ"ע אמאי אסור אם ישן ואיך מועיל בו תנאי, וכן מהא דקבלת תענית היא ממנחה של היום הקודם [עי' תענית יב ע"א ובראשונים שם]. ואם לא קיבל עד מעריב הוי תענית שעות, ואם נאמר דדין התענית מתחיל רק מהיום למה אם קיבל במעריב מיקרי תענית שעות הרי קיבל עליו קודם התענית, ומוכח דגם הלילה יש לו דין של תענית ומש"ה צריך לקבל עליו התענית קודם שיהי' לילה שאז כבר חל דין התענית, אלא האיסור אכילה מתחיל רק בבוקר. (מפי השמועה)

רק כואבי עינים, שאם מצטערים הרבה לא יתענו ויפרעו אח"כ, אבל שאר בריאים לא יפרשו מן הצבור (חדושי אגודה בשם מחזור ויטר). ואם חל פורים ביום א', שמתעניין ביום ה' שלפניו, וחל בו ברית מילה, מותר לאכול על המילה, ולמחר ביום ו' יתענו האוכלים (הגהות מנהגים).

14. ביאור הגר"א אורח חיים סימן תרפו סעיף ב

תענית זה כו'. דלא כר"ת שכ' דתענית קבוע הוא וכ"כ הראב"ד דז"ש דברי הצומות כו'. וליתא דהא בימיהם היתה מ"ט הכתובים במגילת תענית ובירושלמי הנ"ל לית הוא עצמו כו' שלפני י"ד כו' שהוא אסור בהספד אלמא אף בלא"ה היה אסור בהספד ותענית וא"ל בהספד לחוד כמ"ש הר"ן בספ"ב דתענית דלישנא דירושלמי לא מ' כן מדקאמר להודיעך כו' וכן קשה על הרא"ש שכ' בס"ח ולמאי דפרישית לעיל כו'. ומ"ש דברי הצומות כת' הר"ן שכבר פי' דקאי על ד' צומות וה"ק שקבלו עליהן לעשות שמחה כמו שקבלו דברי הצומות מכבר ומזה כת' הר"ן דזעקתם קשה דד' הצומות אינן לזעקה ותפלה וא"ל דקבלו לצום ומשנבנה בה"מ בטלה כמו שבטלו ד' צומות אז דא"כ ל"ל ליום ניקנור הא בלא"ה הוי לששון ולשמחה כמו הד' צומות וכמו דפריך בפ"ק דר"ה על ג' בתשרי:

15. הגהות מיימוניות הלכות תעניות פרק א

והנה מנהג כל ישראל להתענות ביום שלפני פורים אמנם מזה אין ראייה דשמא תענית אסתר חשיב לן כתענית חובה כט' באב כיון דהוי מדברי הגאונים ומנהג כל ישראל אבל תענית של רשות לעולם אסור כאשר חלקו התוספות סוף פרק בכל מערבין בין ט' באב לשאר תענית, ע"כ:

אופי תענית אסתר

א. המתיר לגזור תענית ב"ג באדר

16. הר"ן על הר"ף מסכת תענית דף ז עמוד א

אבל הראב"ד ז"ל אומר אף על פי שבטלה מגילת תענית אעפ"כ אין גוזרין אותן הימים תענית על הצבור לכתחלה וראיה לדבר ממאי דאמרינן בגמרא דרב נחמן גזר תעניתא ב"ב באדר ואמרו ליה יום טורינוס הוא וכיון שבטלה מגילת תענית כי הוי יום טורינוס מאי הוי אלמא משמע דאע"פ דבטלה אין גוזרין בו תענית לכתחלה על הצבור ולפי זה אינו מספיק כל מה שכתבנו למעלה להתיר תענית ב"ג שלפני פורים דהא יום נקנור הוא ואף על פי שבטל אין גוזרין בו תענית על הצבור אלא שהוא ז"ל כתב ד"ג אינו דומה לשאר תעניות דזכרון הוא לנס שנעשה בו ועוד שיש לנו סמך בכתוב שאמר וכאשר קימו על נפשם דברי הצומות לומר שכשם שקבלו עליהם לעשות יום טוב כך קבלו עליהם דברי הצומות וזעקתם כלומר לעשות תענית בכל שנה ושנה

ב. תענית אסתר שחל להיות בשבת

17. מגיד משנה הלכות תעניות פרק ה הלכה ה

ואם חל י"ג באדר וכו' גם זה פשוט והטעם שא"א לאחרו עד יום א' לפי שהוא פורים וכן אין מתעניין בע"ש מפני כבוד השבת ואף על פי שנפסקה הלכה בתענית שחל להיות בע"ש מתענה ומשלים כמו שיתבאר בסמוך דוקא כשבא זמנו הקבוע לו בע"ש אבל כשהוא נדחה מזמנו אין קובעין אותו בע"ש וכן מפורש בתשובת הגאונים ז"ל:

בענין חופה בתענית אסתר

התעניות מצעוד יום, ואף ללא מזינו שאסרו ריקודין ומחולות בשאר התעניות, מ"מ מדד הסכרה הוא שאסור.

ומה ששאל בענין התענית למחר ציוס תענית אסתר כיון שיתענה ציוס חופתו וקשה להתענות שני ימים בואח"ז, לדעתי יוחר טוב שלא יתענה ציוס חופתו, מדד תרתי א' דכיון דעושה החופה בלילה, צין כך לא היה תענית ציוס חופתו מדד דין תענית, דהרי החופה תהיה בלילה וזה לא מקרי יום חופתו, ולא נשאר הטעם להתענות רק מפני שכרות, וזה יכול להעמיד שומר שיטמור עליו שלא ישכר. ב' דיוחר טוב להתענות עם הצבור ביחד, ואם לא שאל והתענה בערב תענית אסתר, לא יתענה כלל ציוס התענית, כי כבר ילא ידי תענית אסתר כמה שהתענה אחרת, כמו שכתב במ"צ בס"י חרפ"ו בשער הציון אוח י"א בשם הגר"א דתענית זה אינו קבוע דוקא ליום זה אלא בכל ימי חדש אדר, עיי"ש.

נאם ישראל יעקב פישר

מה ששאל מע"כ אי מותר לעשות חופה בליל תענית אסתר, ואם מותר, אי החתן לריך להתענות למחר כיון שכבר יתענה ציוס חופתו.

הנה הדבר מבואר להדיא דמותר לעשות חופה ולא רק בליל התענית, אלא אפילו ציוס התענית, ואפילו בתענית של עשרה בטבת, דנקטו הפוסקים דעשרה בטבת יוחר חמור משאר ד' תעניות כמבואר להדיא בחו" עירובין דף מ' ע"ב ד"ה דלמא וכו' ומעשה היה בחופה בעשרה בטבת וכו' עיי"ש, הרי מבואר דעושין חופה בעשרה בטבת, וכן מבואר ברמ"א אור"ח סי' תקנ"ג סעיף ג' שכתב חו"ל ואם יש חופה ציוס התענית וכו' עיי"ש, הרי מבואר ברמ"א דגם בשאר תעניות היוחר חמורות מתענית אסתר מותר לעשות חופה, כש"כ בתענית אסתר כמ"כ ברמ"א בס"י חרפ"ו סעיף ב' עיי"ש, ונראה דגם לעשות ריקודים ומחולות מותר לעשות בליל תענית אסתר, ובשאר הלילות בליל התענית יש לדון אי מותר לפימ"ש במ"צ בס"י חק"י ס"ק ו' בשם הש"ה דבעל נפש יחמיר על עצמו גם בשאר

ה. לעתיד לבא

23. הגר"ד סולובייצ'ק, הררי קדם, "תענית אסתר", ד' שטז-שין

הפורים. ולפי זה יתכן לומר שכן תיבטל, כיון שעומדת בפני עצמה בתורת תענית, ואינה קשורה ושייכת לשמחת פורים, אמנם לא קיימא לן כדעה זו.

ד. והנה כתב הרמב"ם שם בפ"ה מהל' תעניות ה"ה, "ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת, מקדימין ומתענין בחמישי שהוא אחד עשר". ויש ראשונים שנחלקו ע"ז [עיין בארחות חיים (ה' מגילה כ"ה) וכלל בו (סי' מ"ה)], ולדעתם מתענין בערב שבת, ול"כ צביאור פלוגתתן.

והנראה צביאור פלוגתתם, די' לחקור בתענית שנדחה ליום אחר, אם היום החדש הוא קיום אותו דין תענית, אלא שנדחה קיומו מאליו ליום אחר הסמוך לו, ואין כאן תקנה חדשה בפ"ע, ואו דהוא דין תענית אחר לגמרי, וזהו תקנה בפ"ע שכאשר חלה תענית בשבת מתענים תענית אחרת במקומה. ונראה דאם הדחייה היא מידי דממילא ואין כאן תקנה בפ"ע, והיא מדיני התענית עצמה, הרי היא נדחית ליום הסמוך לו, ובתענית אסתר היא נדחית לערב שבת, והוי ככל תענית שחלה בערב שבת דקיי"ל דמתענין בע"ש כדאיתא בעירובין (מא, ב) וברמב"ם שם, אבל אי נימא דהיא תקנה חדשה שתקנו תענית אחרת במקומה, א"כ פשיטא שלא תקנו חז"ל תענית לכתחילה שכל זמנה הוא בערב שבת, מפני כבוד השבת שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, ומקדימין לחמישי בשבת.

ומה"ט מרן הגר"ח ז"ל החמיר לא לעלות לתורה בתענית ליצור שנדחית לה' בשבת, מספק השיטות הנ"ל דעיקר התענית היא ציוס ו', וא"כ הוי צרכה לביטול.

א. כתב הרמב"ם פ"ה מהל' תעניות ה"ט ח"ל, "כל הלכות האלו עתידין ליבטל לימות המשיח". ויש להסתפק אם צימות המשיח יהיה נוהג תענית אסתר ולא יבטל, ודברי הרמב"ם לא קיימי אלא על הלכות שמדברי קבלה, או שגם היא תיבטל כשאר כל התעניות. ויסוד הספק הוא די"ל דאף דכל התעניות שנתקנו מפני הצרות שאירעו בהן יהפכו לשון ולשמחה, אבל תענית אסתר ענינה קשור עם יום הפורים, והיא גופא הוי קיום מסויים של שמחת פורים וכמושי"ת להלן, וא"כ כמו שפורים לא יבטל, כמו כן י"ל דתענית אסתר לא תיבטל שהוא מסדר היום של פורים.

ועיין בלשון הרמב"ם פ"ב מהל' מגילה הל' י"ח, שכתב בזה"ל, "ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל, שנאמר כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני, ימי הפורים לא יבטלו, שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם". ורבינו ז"ל הסתפק במשמעות ל' הרמב"ם, דפשטות ל' הרמב"ם ד"כל זכרון הצרות יבטל", לכאורה משמע דגם תענית אסתר תיבטל. אולם מאידך משאלת הרמב"ם מזכרון הצרות לימי הפורים, משמע דגם פורים יש בו זכרון הצרות, אלא שימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים, וא"כ גם תענית אסתר שהיא זכרון הצרות לא תיבטל, דכ"ז נכלל בהא דימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים. [וכהך נד נקט באמת מרן הגר"י ז"ל].

ואמנם הנה בתשובת הגאונים (אולר שו"ת הגאונים למגילה אות ל"ה) יש דעה דבשנה מעוברת מתענים תענית אסתר גם באדר ראשון, ומזה נראה דשייך דין תענית אסתר בתורת קיום בפני עצמו, ולא רק בתורת חלק מימי